

Економски факултет

Образац 1.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области правно – економских наука

(Број захтева)

(назив већа научних области коме се захтев упућује)

(Датум)

З А Х Т Е В

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст.5. тач 3. Статута Унуверзитета у Београду (“Гласник Универзитета“, број 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

“Транзиционе привреде Европе: конверганција, извоз и укупна факторска продуктивност”

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

економија

НАУЧНА ОБЛАСТ:-----

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног родитеља и презиме кандидата:

МИРЈАНА (ЖИВКО) ГЛИГОРИЋ

Универзитет у Београду

2. Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање:-----

Економски факултет у Београду

2006

3. Година дипломирања:-----

**“Девизни курс и спољнотрговински биланси:
Економетријски доказ за Србију”**

4. Назив магистарске тезе кандидата –завршни мастер рад-----

Економски факултет Универзитета у Београду

Назив факултета на коме је магистарске теза одбрањена:-----

2008

6. Година одбране магистарске тезе:-----

Наставно - научно веће Економског факултета

Обавештавамо вас да је -----

07.03.2012. године

(назив предложеног тела факултета)

на седници одржаној-----

размотрило предложену тему и закључило да је тема

подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Марко Бацковић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем.
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Мирјану Глигорић

Име и презиме ментора: Павле Петровић

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. “Cagan’s Paradox and Money Demand in Hyperinflation: Revisited at Daily Frequency”, with Z.Mladenovic, *Journal of International Money and Finance*, 29 (2010)
2. “Money Demand and Exchange Rate Determination under Hyperinflation: Conceptual Issues and Evidence from Yugoslavia”, with Z.Mladenovic, vol. 32, November 2000, *Journal of Money Credit and Banking*.
3. “Monetary Accommodation in Transition Economies: Econometric Evidence from Yugoslavia’s High Inflation in the 1980s”, with Z.Vujosevic, vol. 62, 2000, *Journal of Development Economics*.
4. “ The Yugoslav Hyperinflation of 1992-1994: Causes, Dynamics, and Money Supply Process”, with Z.Bogetic and Z.Vujosevic , *Journal of Comparative Economics* ,27, June 1999.
5. “Inflation Triggers in Transition Economies: Their Evolution and Specific Features”, with Z.Mladenovic and A. Nojkovic, *Emerging Market Finance and Trade*, Fall 2011

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Број :
Датум :
Београд

На основу члана 59. Статута Економског факултета у Београду, члана 22. Правилника о докторским студијама Економског факултета и члана 9 Правилника о оцени и одбрани докторске дисертације, Наставно-научно веће Економског факултета у Београду на седници одржаној 07.03.2012. године, донело је

ОДЛУКУ

1. Прихвата се кандидату **ГЛИГОРИЋ МИРЈАНИ**, студенту докторских студија, тема докторске дисертације под називом:

**“ТРАНЗИЦИОНЕ ПРИВРЕДЕ ЕВРОПЕ: КОНВЕРГЕНЦИЈА, ИЗВОЗ И УКУПНА
ФАКТОРСКА ПРОДУКТИВНОСТ”**

2. Именује се ментор: проф. др Павле Петровић

3. Прихваћену тему докторске дисертације Веће факултета доставља Универзитету у Београду на сагласност.
4. Тема докторске дисертације се сматра одобреном када Универзитет у Београду да сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације.
5. Кандидат може поднети израђену докторску дисертацију најкасније шест месеци пре истека рока од шест година, рачунајући од дана почетка наставе у првом семестру студија које је уписао.

Одлуку доставити:

- Универзитету
- ментору
- кандидату
- Студентској служби
- Служби за опште и правне послове

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА
Д Е К А Н

Проф. др Марко Бацковић

**НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ
ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД**

На основу одлуке Наставно-научног већа од 5014/1 од 29.12.2011, пошто смо проучили пријаву докторске дисертације **„Транзиционе привреде Европе: конвергенција, извоз и укупна факторска продуктивност“** кандидата **Мирјана Глигорић** и након јавне одбране предложене теме, подносимо следећи

РЕФЕРАТ

**О ОЦЕНИ ПОДОБНОСТИ КАНДИДАТА И ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА
ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ**

1. Основни подаци о кандидату и одбрани предложене теме

Мирјана Глигорић рођена је у Београду 1983. године. Економски факултет у Београду уписала је 2002. године (студијски програм Статистика и информатика, опциона група: Статистика). Дипломирала је септембра 2006. године. У току студија остварила је просечну оцену 9,23 и оцену 10 на дипломском испиту (тема: „Факторска анализа и анализа главних компонената: упоредни приступ“).

Одмах по завршетку основних студија 2006. године уписала је Међународни мастер курс за квантитативне финансије на енглеском језику (*International Masters in Quantitative Finance – IMQF*). Положила је 16 испита предвиђених наставним планом са просечном оценом 9,25 одбраном мастер рада 2008. године на тему *“Exchange rate and trade balance: Econometric evidence for Serbia”* [„Девизни курс и спољнотрговински биланс: Економетријски доказ за Србију“].

Докторске студије је уписала 2008. године и положила следећих девет испита: Макроекономска анализа 1-Д, Међународна економија 1-Д, Микроекономска анализа 1-Д, Методологија научног истраживања 2-Д, Методи и технике научног истраживања и анализе, Моделирање и оптимизација, Економетрија панела, Макроекономска анализа 2-Д, Привредни развој: Теорија и политика. Полагањем ових испита остварила је просечну оцену 9,89. Такође, успешно је урадила и одбранила један семинарски рад из предмета Међународна економија 1-Д.

Била је ангажована на пројекту *FP7 FOCUS-BALKANS: Food consumer Science in the Balkans: Frameworks, Protocols and Networks for a better knowledge of food behaviours*, у периоду од октобра 2008. до октобра 2011. године. Такође је била ангажована на пројекту Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду: Снимак стања и моделовање система јавних складишта за зрнасте културе, 2009. године. Тренутно је ангажована као истраживач и секретар на пројекту Министарства науке 179005: „Ризици финансијских институција и тржишта у Србији – микроекономски и макроекономски приступ“.

На Економском факултету у Београду запослена је у настави од школске 2006/2007 године као демонстратор, од јуна 2007. као сарадник у настави, а затим од јуна 2009. као асистент на предмету Национална економија. Од 2007. године ангажована је као сарадник при Фонду за развој економске науке (ФРЕН), где ради на изради ФРЕН-ове стручне публикације „Квартални мониторинг“.

Међу радовима Мирјане Глигорић можемо издвојити рад *“Exchange Rate and Trade Balance: J-curve Effect”* објављен у међународном часопису (на SSCI листи). У раду је показано да депресијација девизног курса у Србији дугорочно побољшава спољнотрговински биланс, док истовремено доводи до ефекта Ј-криве у кратком року. Резултати истраживања потврђују постојеће емпиријске доказе који важе за низ других привреда. Коришћени су и Johansen-ов тест коинтеграције у векторском ауторегресионом моделу (VAR моделу) и ARDL приступ (*Autoregressive distributed lag model*, Pesaran, M.H., Shin, Y. and R.J. Smith, 2001). Коришћењем наведених метода добијене су сличне оцене, које показују да реална депресијација дугорочно побољшава спољнотрговински биланс. У раду је, уз помоћ модела корекције ка равнотежи као и функције импулсног одзива, показано да након депресијације динара прво долази до погоршања спољнотрговинског биланса да би се он касније опоравио, образујући Ј-криву. Резултати емпиријске анализе садржани у раду релевантни су и када је реч о економској политици како у Србији, тако и у другим европским земљама у транзицији.

Списак радова кандидата:

Глигорић Мирјана: “Exchange rate policy in the context of economic growth and foreign trade in China”, *Economic Annals*, ISSN: 0013-3264, UDC: 3.33, Volume LVI, No. 190/ July - September 2011: 103-139.

Молнар Дејан, Марковић Душан и Мирјана Глигорић: „Значај квалитета пословног амбијента на нивоу локалних самоуправа и процеси привлачења страних директних инвестиција у Србији”, ISBN: 978-86-403-1144-1, Научно Друштво Економиста Србије са Академијом економских наука и Економски факултет у Београду, научна конференција: *Реформе и економски развој у транзицији: Србија и Западни Балкан*, Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, 2011: 353-370.

Јовановић Гавриловић Биљана, Глигорић Мирјана и Дејан Молнар: “Growth strategy in the post crisis world”, *Contemporary issues in Economics, Business and Management*, Edited by Verica Babić, ISBN: 978-86-6091-018-1, Крагујевац: Економски факултет, Универзитет у Крагујевцу, 2011: 93-102.

Стојановић Жаклина, Поповић Светлана и Мирјана Глигорић: „Тржиште хране са нутритивном и здравственом изјавом у Србији: стање и перспективе“. *Тематски зборник радова Економска политика и развој*, ISBN: 978-86-403-1102-1, Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, 2010: 39-54.

Марковић Душан, Ранђеловић Саша и Мирјана Глигорић: “The role of direct and indirect incentives in attracting FDI in South-East European Countries”, *Journal of International Scientific Publication: Economy and Business*, ISSN: 1313-2555, Sunny Beach, Bulgaria, Volume 4, Part 1, 2010: 194-207.

Петровић Павле и Мирјана Глигорић: “Exchange Rate and Trade Balance: J-curve Effect”, *Panoeconomicus*, ISSN: 452-595X, UDC 33, Volume 57, Issue 1, 2010: 23-41.

Глигорић Мирјана, Ранђеловић Саша и Душан Марковић: “Determinants of Foreign Direct Investments – Experience of Serbia”, *Economic Policy and Global Recession*, Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, ISBN: 978-86-403-1011-6, 2009: 377-390.

Закић Зорка, Стојановић Жаклина и Мирјана Глигорић: „Нове институције и аграрна политика Србије у условима кризе“, *Економски видови, Часопис Друштва економиста Београда: Зборник радова Економска политика и криза, година XIV, број 4/2009*, ISSN: 0354-9135, UDK-33, 2009: 645-656.

Глигорић Мирјана и Дејан Молнар: „Раст кредита у Србији и повезани ризици”. *Инострани капитал као фактор развоја земаља у транзицији*, Крагујевац: Економски факултет, Универзитет у Крагујевцу, ISBN: 978-86-82203-99-5, 2009: 265-277.

Глигорић Мирјана и Дејан Молнар: „Савремени приступи проблему регионалног развоја у глобалном окружењу”, *Зборник радова са XIV научне конференције Регионални развој и демографски токови земаља југоисточне Европе*, Ниш: Економски факултет, Универзитет у Нишу, ISBN: 978-86-85099-88-5, 2009: 45-56.

Глигорић Мирјана: „Претерана самоувереност”, Економска политика и привредни развој, Тематски зборник радова посвећен великанима наше економске науке академику Николи Чобелићу и проф. Драгутину Марсенићу, Београд: Економски факултет Универзитет у Београду, ISBN: 978-86-403-0950-9, 2008: 285-300.

Глигорић Мирјана: *Exchange rate and trade balance: Econometric evidence for Serbia* [Девизни курс и спољнотрговински биланс: Економетријски доказ за Србију], Београд: Економски факултет Универзитет у Београду, 2008 [необјављена мастер теза].

Глигорић Мирјана и Вук Ђоковић: „Платни биланс и спољна трговина“, *Квартални монитор економских трендова и политика у Србији (QM)*, 2007: *QM10*, *QM11*, 2008: *QM12*, *QM13*, *QM14*.

Глигорић Мирјана: „Платни биланс и спољна трговина“, *Квартални монитор економских трендова и политика у Србији (QM)*, 2008: *QM15*, 2009: *QM16*, *QM17*, *QM18*, 2010: *QM19*, *QM20*, *QM21*, *QM22*, 2011: *QM23*, *QM24*, *QM25-26*.

На одбрани предложене теме докторске дисертације 08. фебруара 2012. године, кандидат Мирјана Глигорић детаљно је представила предмет и циљ дисертације, очекиване резултате и научни допринос. Кроз презентацију и одговоре које је кандидат Мирјана Глигорић дала на постављена питања, Менторска комисија стекла је уверење да је она темељно изучила релевантну литературу и адекватно формулисала предмет и циљеве докторске дисертације. Након излагања, Комисија је констатовала да је предлог истраживања јасно конципиран, и представља спој квантитативног и квалитативног приступа, с обзиром да кандидат наводи да ће уз помоћ напредних економетријских метода анализирати четири важна питања која се тичу привредног раста Србије и транзиционих земаља Европе. Додатно, Менторска комисија је констатовала да је рад амбициозно и широко постављен, тако да се Комисија сагласила да би кандидат могао првенствено да стави нагласак на важније резултате до којих буде дошао у току свог истраживања.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет и циљ докторске дисертације Мирјане Глигорић је анализа привредног раста у Србији и транзиционој Европи. Пре свега ће се истраживати у којој мери се транзициона Европа приближава развијеној Европи и да ли постоје разлике у брзини конвергенције међу транзиционим земаљама. Такође ће се анализирати конвергенцију између земаља унутар транзиционе групе. С обзиром да је извоз један од најважнијих фактора брзог и дуготрајног привредног раста, да би транзиционе земље конвергирале ка развијеним европским земљама свој раст треба да заснују на извозу. Стога, наредна тема дисертације је економетријска анализа детерминанти извоза. Анализа ће бити извршена на примеру успешних транзиционих земаља. На основу ње ће бити изведене импликације за друге земље транзиционе Европе, између осталих и Србију, које би требало да се усмере на развој извоза као новог, потенцијално снажног извора раста. Како продуктивност детерминише дугорочни раст извоза и БДП-а, наредна тема дисертације ће бити оцена *TFP* за Србију, где ће се на основу компаративне анализе одредити место Србије према наведеном фактору. Настојаће се да се за Србију процени простор за унапређење ове важне компоненте привредног раста као и начин да се то унапређење постигне. Додатно, економетријском анализом ће се утврдити последице привредног раста који је у Србији у периоду пре кризе вођен великом

домаћом тражњом на одржив раст. Тачније, анализа треба да покаже да ли се и у којој мери макроекономске неравнотеже преливају на инфлацију и/или на дефицит спољнотрговинског биланса у домаћој привреди.

Готово у свим случајевима, јаке привреде почивају на солидној извозној бази. Извоз је једна од пет кључних карактеристика земаља са дуготрајним и снажним привредним растом (*Commission on Growth and Development, The Growth Report, 2008*). У оквиру транзиционе Европе, са једне стране издвајају се земље (нпр. Чешка, Мађарска, Словачка, Пољска) код којих је учешће извоза у бруто домаћем производу (БДП) 60-80%. Са друге стране могу се издвојити транзиционе привреде које имају ниску вредност извоза у БДП-у, где се налази и Србија код које удео извоза у БДП-у износи тек 25%. Ове земље које се налазе у другој групи нису изузетак – ако желе здраве, брзорастуће привреде, морају да посвете више пажње извозу. Продуктивност (укупна факторска продуктивност, енгл. *Total Factor Productivity - TFP*) је оно што одређује дугорочни раст извоза и БДП-а. Стога, за Србију – која је у предкризном периоду свој раст заснивала на расту домаће тражње, што је доводило до стварања макроекономских неравнотежа – нарочито је важно да, уколико жели снажан и одржив раст у будућности, усвоји мере које би довеле до дугорочнијег убрзања раста *TFP*.

Први блок истраживања је конвергенција (мерена *per capita* БДП-а) међу земљама Европе. Наиме, да ли БДП *per capita* различитих земаља Европе конвергира или ће евентуално конвергирати у будућности представља централно питање савремене економске теорије и праксе, као и дискусија које се тичу европске интеграције и одрживости привредног раста. Питање конвергенције се анализира на различите начине. Пре свега, често се у литератури користе концепти β -конвергенције (где се разликује апсолутна и условна β -конвергенција) и σ -конвергенције. Апсолутна β -конвергенција постоји када сиромашне земље испољавају бржи раст од богатих (*Sala-i-Martin, 1996*). То би значило да све земље конвергирају ка истој равнотежној вредности (енгл. *steady state*), а да је једина разлика између земаља која условљава брзину привредног раста иницијални ниво БДП-а. Према концепту условне β -конвергенције иницијални ниво и стопа раста БДП-а су негативно корелисани под условом да се контролишу основне структурне разлике међу земљама (ниво технологије, склоност ка штедњи, стопа раста становништва, образовање и сл.), и тако представља реалнији концепт. Условна β -конвергенција стога значи да стопа раста зависи од тога колико је земља удаљена од свог равнотежног нивоа (где је већа стопа раста, при већој удаљености земље од њеног равнотежног нивоа и обрнуто). То даље значи да ће се концепт апсолутне и условне β -конвергенције подударити уколико све земље имају исте структурне катрактеристике, и стога исти *steady state*. σ -конвергенција ће постојати међу земљама уколико дисперзија између њиховог нивоа реалног БДП-а *per capita* има тенденцију опадања током времена. Међутим, модел раста који се често користи у литератури за анализу конвергенције БДП-а је детерминистичка верзија *Solow-Swan* модела која у емпиријским истраживањима може да води погрешним резултатима. На пример, присуство јединичног корена у БДП-у може бити погрешно интерпретирано као доказ против неокласичног модела раста, иако је у складу са његовом стохастичком верзијом која дозвољава постојање јединичног корена у технолошком напретку (*Pesaran, 2004*). Стога, β -конвергенција није погодан концепт за анализу конвергенције у случају постојања стохастичке природе технолошког напретка. *Pesaran (2004)* предлаже тест који се заснива на одређивању јаза у БДП-у *per capita* парова земаља (*pair-wise output gaps*), као и неколико просечних показатеља. Наиме, како је показано у раду *Pesaran (2004)*, да би две земље конвергирале међу собом неопходно је да разлика између њихових БДП-а буде стационарна око константе, без обзира да ли су серије дохотка појединачних земаља тренд стационарне и/или садрже јединични корен. Такође, у раду се разматрају четири просечне мере разлике (логаритмованих) вредности БДП-а: просту и пондерисану аритметичку средину апсолутних разлика, као и квадрата разлика БДП-а парова земаља. Примена *Pair-wise* приступа ће бити први случај истраживања конвергенције транзиционих и развијених европских земаља применом ове методологије. Поред истраживања постојања конвергенције *per capita* БДП-а применом наведене

методологије, додатни покушај кандидата ће бити истраживање постојања конвергенције продуктивности у прерађивачкој индустрији у случају појединих европских земаља.

Иако постоје емпиријски резултати да су многе земље транзиционе Европе бележиле брз раст у преткризном периоду, детаљнија анализа показује да постоје и знатне разлике по питању квалитета и одрживости тог раста. Наиме, поједине земље транзиционе Европе су свој раст базирале на производној интеграцији са развијеном Европом. Раст БДП-а условљен факторима на страни понуде даље је довео до веће спољнотрговинске интеграције. Пре свега пораст БДП-а који је покренуо снажан раст извоза који је компензовао и премашао раст увоза, значио је да су ове транзиционе земље бележиле брз али одржив раст уз уравнотежен спољнотрговински биланс. Са друге стране земље Југоисточне Европе и балтичке земље, између осталог и Србија, такође су имале брз раст БДП-а али уз високе спољнотрговинске дефиците. Ове земље су, за разлику од претходно наведених, висок пораст БДП-а остваривале захваљујући великом приливу иностраног капитала и наглог раста кредита који су подстицали домаћу потрошњу на рачун домаће производње и стварања конкурентног извоза. Међутим, са светском економском кризом стварају се другачије околности којима је раст базиран на овом моделу исцрпљен. Тако, иако брз, раст транзиционих земаља који је у преткризном периоду био заснован на овом моделу се показао неодржив. Наиме, истраживања показују да ниједна земља није имала брзи одрживи привредни раст од седам и више процената просечно годишње током више деценија, а да се се није ослањала на извоз. Извоз је, као што је напред истакнуто према међународној Комисији за раст и развој једна од пет кључних карактеристика привреда са дугим и снажним растом БДП-а. Стога проналажење одрживог модела раста ових земаља биће утемељено на економетријској анализи извозних функција прве групе – успешних транзиционих земаља. Допринос овог истраживања треба да буде идентификовање најважнијих детерминанти извоза, што би земљама Југоисточне Европе и балтичким земљама, као и Србији, указало на које факторе би требало да се усресреде како би покренули раст извоза и остварили брз и здрав привредни раст и развој у будућности.

Из горе наведеног може се уочити да, уколико није заснован на здравим основама, привредни раст може да буде претња макроекономској одрживости. Често веома високе стопе раста могу да створе проблеме за вођење економске политике, уколико значе пораст тражње за домаћим добрима и услугама који је бржи од раста понуде. Стога, веома важно питање економске политике управо јесте одређивање производног јаза и апсорпционог јаза који често могу да буду узрок небалансираног и неодрживог раста, нарочито код транзиционих земаља. Наиме, производни јаз представља разлику између стварне и потенцијалне вредности БДП-а. Апсорпција се дефинише као разлика БДП-а и нето извоза земље, а апсорпциони јаз чини разлику између потенцијалног и оствареног нивоа апсорпције. С обзиром да земља остварује одређени ниво БДП-а који је често у раскораку са потенцијалним (реално могућим) нивоом, од велике је важности за економску политику да се овај јаз измери и да се реагује у циљу његовог свођења на минималну меру. Најпознатије методологије које се користе за оцену потенцијалног нивоа БДП-а су регресионе методе (временски тренд), *Hodrick-Prescott (HP)* филтер и производна функција (*Cobb-Douglas* производна функција). Код Коб-Дагласове производне функције прво се израчунава потенцијални ниво појединачних фактора, који, у складу са овом функцијом, детерминишу привредни раст. Сток капитала, радна снага и технолошки прогрес и њихови потенцијални нивои представљају полазну основу за одређивање потенцијала за раст привреде и за одређивање сагласности/ одступања земље од дугорочно одрживог раста. Други део истраживања ће бити усмерен на оцењивање ефеката производног и апсорпционог јаза на пораст инфлације и/или увоза (и тиме дефицита спољнотрговинског биланса) на примеру Србије.

Емпиријска истраживања указују да продуктивност детерминише дугорочни раст извоза и БДП-а. Раст *TFP*, као мера раста продуктивности, показује пораст БДП-а који се не дугује расту фактора производње: капитала и рада. Поред значаја физичког и људског капитала за привредни раст,

пораст *TFP* значајно доприноси остваривању бржег раста БДП-а и већем нивоу БДП-а по становнику. Наиме, резултати истраживања сугеришу да раст *TFP* значи веће приходе за инвеститоре - што доводи до раста приватних инвестиција, до пораста производње и даљег пораста продуктивности. Вредности *TFP* израчунате за остале земље могу послужити да се одреди место Србије на мапи транзиционих економија по овом фактору. На основу копаративне анализе настојаће се да се утврди колики је простор у Србији за унапређење *TFP* и да се укаже на важне реформе које би дугорочно довеле до његовог раста. Истраживање ће бити покушај да се утврде фактори који стоје у позадини високих вредности *TFP* појединих земаља, који би могли да побољшају *TFP* домаће привреде.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Садржај докторске дисертације подељен је на четири главна поглавља: 1. Конвергенција транзиционе ка развијеној Европи, 2. Детерминанте извоза и веза између нето извоза и производње, 3. Укупна факторска продуктивност и њен значај за привредни раст Републике Србије, 4. Утицај производног и апсорпционог јаза на инфлацију и биланс спољнотрговинског рачуна у Србији. Наведена четири основна поглавља су даље подељена на више потпоглавља. На крају дисертације се предвиђа анекс, списак слика, графикона и табела и литература.

У првом делу рада се испитује постојање конвергенције транзиционих европских земаља ка развијеним европским земљама. Најпре ће се разматрати теоријски приступи и концепти у изучавању конвергенције. Након тога детаљно ће се изучити и представити досадашњи најважнији резултати у емпиријском истраживању конвергенције за земље транзиционе Европе и света. Затим, биће представљени могући методолошки приступи у истраживању ове теме. Затим, биће наведени резултати до којих је кандидат дошао сопственим истраживањима конвергенције БДП-а и раста БДП-а за земље Европе применом претходно наведене методологије. Додатан покушај ће бити анализа конвергенције продуктивности рада у прерађивачкој индустрији за изабране европске земље представљен у шестом потпоглављу. И, на самом крају првог поглавља даће се закључак у форми анализе резултата спроведеног истраживања за земље Европе.

Други део рада представљају извозне функције, са фокусом анализе утицаја БДП-а на извоз и нето извоз. Уводни део поглавља чини изучавање везе производње и спољнотрговинских токова у економској теорији. Додатно, предвиђа се анализирање разлога који стоје у позадини постојања везе производње и извоза/нето извоза у успешним транзиционим земаљама. Емпиријски резултати економетријског истраживања извозних функција успешних земаља ће бити представљени у следећем делу поглавља, а након тога ће бити изведене импликације за транзиционе европске земље које је карактерисао брз привредни раст праћен високим текућим дефицитима. Последњи део ће чинити осврт на питање везе производње и спољнотрговинских токова за земље изван Европе.

У трећем делу се изучава укупна факторска продуктивност као фактор привредног раста. У првом делу поглавља биће наведени важни налази економске теорије везани за укупну факторску продуктивност и њено израчунавање. Даљи фокус исреаживаља ће пре свега бити на Србији где ће се дати оцена овог важног фактора за Србију и извршити компаративна анализа Србије са успешним транзиционим земљама. Последњи део поглавља ће представљати закључак, који ће у овом поглављу бити у виду процене простора за унапређење укупне факторске продуктивности у Србији, као и препорука за могуће начине да се то унапређење постигне.

Оцена величине производног и апсорпционог јаза и ефекта на инфлацију и увоз (спољнотрговински биланс) биће предмет истраживања у четвртом делу рада. Наиме, прво ће се детаљно обрадити уобичајено коришћене методологије за израчунавање потенцијалног нивоа БДП-а и апсорпције, тиме и производног и апсорпционог јаза. Након тога, применом ових методологија

биће оцењени потенцијални нивои производње и апсорпције, као и вредности производног и апсорпционог јазу у Србији. На крају регресионом анализом оцениће се утицај производног и апсорпционог јазу на инфлацију, увоз и спољнотрговински биланс, а приказ емпиријских резултата економетријског истраживања чиниће последњи део четвртог поглавља.

ОКВИРНИ САДРЖАЈ

Увод

1. Конвергенција транзиционе ка развијеној Европи

- 1.1. Конвергенција у теорији привредног раста
 - 1.1.1. Приступи конвергенцији у теорији привредног раста
 - 1.1.2. Различити концепти у изучавању конвергенције
- 1.2. Конвергенција у емпиријским истраживањима
 - 1.3.1. Најважнији резултати досадашњих истраживања у свету
 - 1.3.2. Најважнији резултати досадашњих истраживања за земље Транзиционе Европе
- 1.3. Методологија у емпиријским истраживањима конвергенције БДП-а
 - 1.2.1. Класичан приступ у истраживању и веза са теоријом
 - 1.2.2. *Pair-wise* приступ и *Multy-country* приступ
- 1.4. Резултати емпиријске анализе конвергенције БДП-а *per capita* за земље Европе
- 1.5. Резултати емпиријске анализе конвергенције раста БДП-а *per capita* за земље Европе
- 1.6. Конвергенција продуктивности рада у прерађивачкој индустрији
- 1.7. Анализа основних резултата и разлога конвергенције/дивергенције међу земљама Европе

2. Детерминанте извоза и веза између нето извоза и производње

- 2.1. Теоријска веза производње и спољнотрговинских токова
- 2.2. Анализа утицаја привредног раста на нето извоз успешних примера транзиционих европских земаља
 - 2.2.1. Привредни раст уз уравнотежен ниво текућег рачуна платног биланса
 - 2.2.1. Скок извоза као последица производне интеграције
- 2.3. Економетријско истраживање извозних функција успешних европских транзиционих земаља
- 2.4. Импликација за транзиционе економије које је карактерисао привредни раст уз високе текуће дефиците
- 2.5. Веза производње и спољнотрговинских токова у земљама изван Европе

3. Укупна факторска продуктивност и њен значај за привредни раст Републике Србије

- 3.1. Производна функција и укупна факторска продуктивност у економској теорији
- 3.2. Оцена *TFP* у Србији на основу производне функције
- 3.3. Компаративна анализа Србије са успешним транзиционим земљама
- 3.4. Простор и начини за унапређење *TFP* у Србији

4. Утицај производног и апсорпционог јазу на инфлацију и биланс спољнотрговинског рачуна у Србији

- 4.1. Методологија оцењивања потенцијалног нивоа БДП-а и апсорпције
 - 4.1.1. Одређивање потенцијалног нивоа БДП-а уз помоћ временског тренда
 - 4.1.2. Примена *HP* филтера у оцени потенцијалног нивоа БДП-а и апсорпције
 - 4.1.3. Израчунавање потенцијалног нивоа БДП-а на основу производне функције

- 4.2. Потенцијални ниво БДП-а и апсорпције у Србији и одређивање одступања
 - 4.2.1. Оцењивање потенцијалног нивоа БДП-а и апсорпције
 - 4.2.2. Оцењивање величине производног и апсорпционог јаза
- 4.3. Економски ефекти вишка тражње у Србији
 - 4.3.1. Оцена утицаја производног и апсорпционог јаза на инфлацију
 - 4.3.2. Оцена утицаја производног и апсорпционог јаза на увоз и спољнотрговински дефицит

Закључна разматрања

Анекс

Списак слика, графикона и табела

Литература

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

У докторској дисертацији полази се од четири хипотезе:

X1: Постоји конвергенција БДП-а по становнику између транзиционих и развијених земаља Европе као и унутар групе транзиционих земаља.

X2: Значајан извоз обезбеђивао је одржив привредни раст. Извоз је био остварен производном интеграцијом у земљама Европе, те је покретач извоза био раст производње вођен растом продуктивности код успешних транзиционих земаља.

X3: Укупна факторска продуктивност, као основни покретач одрживог привредног раста, има простора за унапређење у Србији. Колика је она, како изгледа компаративно и који је простор и начин за њено унапређење у Србији је пресудно за дугорочно одржив раст домаће привреде.

X4: Производни/апсорпциони јаз довео је до раста инфлације и/или увоза (спољнотрговинског биланса) у Србији.

5. Методе које ће се у истраживању применити

У докторској дисертацији за поређење динамике привредног раста користиће се **компаративно-историјски метод**. Идеја је да се изврши детаљна анализа модела раста које су следиле транзиционе економије у преткризном развојном периоду. Разлике у моделима које су следиле транзиционе земље условиле су да се у оквиру ових земаља издвоје две групе: с једне стране, оне које су забележиле брз и одржив привредни раст и, са друге стране, оне које су забележиле брз али неодржив привредни раст (балтичке земље и земље Југоисточне Европе). Стога, темељна анализа модела раста успешних транзиционих земаља може да послужи земљама Југоисточне Европе и Балтика, између осталих и Србији, да препознају слабости и достигнућа у претходном развоју, и идентификују развојне могућности и начин да достигну раст који ће бити динамичан и одржив. **Аналитичко-синтетички** метод ће служити да се на основу анализираних емпиријских чињеница и релевантне литературе изведу закључци о најважнијим детерминантама привредног раста у посматраним земљама у претходном периоду да би се на основу њих извојили општи услови који треба да буду испуњени у некој привреди како би она могла да рачуна на одржив свеукупни прогрес у дугом року.

Емпиријска анализа ће започети елементарном **статистичком анализом** података. Подаци ће бити прикупљени из релевантних статистичких извора (*Eurostat*, *Светска банка*, *ММФ*, *EBRD*, *OECD*, *WiiW*, *централне банке транзиционих земаља*, *статистички заводи* и др.). Прелиминарна оцена биће изведена на бази **дескриптивне статистичке анализе**, где ће велику улогу имати графички приказ серија.

У емпиријско истраживању доминантно ће се користити **економетријске методе анализе временских серија**. Тестирање извозних и увозних функција ће обухватати анализу стационарности временских серија, где ће се користити тестови јединичног корена (*Dickey-Fuller (DF)*, *ADF* и *KPSS* тест). Присуство коинтеграције ће бити анализирано применом два теста: *Johansen*-ов тест заснован на оцени векторског ауторегресионог модела (*VAR* модел), као и *DFR test (Dickey-Fuller-ов тест резидуала (DFR))* из коинтеграционе регресије). Ако су временске серије коинтегрисане, краткорочна динамика ће бити оцењена у форми модела корекције ка равнотежи (енгл. *Equilibrium correction model – ECM*). На бази *VAR* модела биће израчунати *Granger*-ов тест узрочности, декомпозиција варијансе грешке предвиђања и функција импулсног одзива. Додатно, за оцену регресионе везе биће коришћена *ARDL* методологија (*Autoregressive Distributed Lag* на основу *Pesaran, M. H., Shin, Y. and R. J. Smith, 2001*). Ова методологија за анализу коинтеграције има предности у односу на неке друге коинтеграционе методе, пре свега јер омогућава истовремено израчунавање дугорочних и краткорочних параметара у моделу. Статистика која се користи за израчунавање је *Wald* статистика (F-тест), а процедура може да омогући доношење закључака о присуству коинтеграције без претходног одређивања реда интегрисаности регресора.

За потребе компаративне анализе са емпиријским резултатима анализе временских серија користиће се и **методе нестационарних панела**. Анализа нестационарних података панела све више добија на значају. Са растућом употребом података панела (података пресека посматраних у времену) ради проучавања паритета куповне снаге, конвергенције раста и међународног ширења технологије, фокус у економетрији панела премешта се са уобичајеног изучавања расподеле микро панела – са великим бројем јединица N и кратком временском димензијом T – на анализу макро панела, у којима су обе димензије N и T велике (*Baltagi и Kao, 2000*). Тиме се у фокус стављају проблеми стационарности и коинтеграције карактеристични за податке које одликује велика временска димензија.

За тестирање конвергенције међу земљама Европе, поред стандардних тестова, користиће се ***Pair – wise приступ*** који је развио *Pesaran (2004)*. Наиме, у случају да технолошки прогрес поседује стохастички тренд, модел раста који се заснива на претпоставци да је привредни раст детерминистички процес, у емпиријским истраживањима може да наведе на погрешан закључак. Стога, *Pesaran (2004)* предлаже тест према коме две земље конвергирају уколико је разлика њихових БДП-а *per capita* стационарна око константе. То важи без обзира да ли је технолошки процес детерминистички, стохастички и/или садржи компоненту случајног хода. Додатно, *Pesaran (2004)* разматра четири просечне мере - просту и пондерисану аритметичку средину апсолутних разлика, као и квадрата разлика БДП-а *per capita* парова земаља.

Економетријско истраживање ће се спроводити уз помоћ софтверских пакета *E-Views*, *STATA* и *RATS*.

6. Предложена литература

На основу списка предложене литературе који се налази у пријави докторске дисертације, можемо констатовати да се ради о великом броју релевантних референци. Литературу првенствено чине чланци, који представљају научна истраживања економско-теоријског и методолошког карактера. Поред научних чланака, у литератури је наведен мањи број уџбеника који представљају полазну основу за теоријски део рада, као и неколико студија релевантних светских организација као што су Међународни монетарни фонд, Светска банка, Европска банка за обнову и развој, Европска комисија и др.

Списак литературе представља значајне радове из области које је кандидат навео као предмет изучавања. Међу литературом наведен је знатан број радова који представљају основу на којој се заснивају нека новија истраживања, као и радови на којима се базирају идеје предложених истраживања које кандидат намерава да спроведе и методологије која ће се у дисертацији користити.

Списак литературе указује да је кандидат приликом припремања пријаве темељно изучио основне теоријске приступе и концепте везане за предложену тему дисертације, као и релевантна досадашња емпиријска истраживања и резултате, на основу чега је прецизно дефинисао актуелна и важна питања и циљеве дисертације. Тако, процењујемо, наведена литература представља адекватну основу на коју ће се ослањати даља истраживања која кандидат намерава да спроведе и на коју се могу надовезивати закључци и препоруке који ће бити формулисани на основу резултата истраживања кандидата.

7. Очекивани резултати и научни допринос

Очекује се да ће примена нових приступа оцени конвергенције, уз стандарне методологије, указати на њено присуство међу транзиционим и развијеним земљама Европе. Најчешће, класичне дефиниције конвергенције подразумевају раст као детерминистички процес и нису применљиве у случају када се узме у обзир стохастичка природа технолошког прогреса. *Pesaran (2004)* предлаже тест који се заснива на одређивању јаза у БДП-у *per capita* парова земаља (*pair-wise output gaps*) као и неколико просечних показатеља. Како аутор показује да - без обзира да ли је технологија детерминистички, стохастички процес и/или да садржи компоненту случајног хода - две земље конвергирају међу собом уколико је разлика између њихових БДП-а *per capita* стационарна око константе. Ово ће бити први пут да се анализира конвергенција транзиционе Европе ка развијеној Европи и конвергенција унутар групе транзиционих европских земаља применом *Pair-wise* методологије. Овом методологијом је могуће упаривати посматране земље, односно појединачно посматрати конвергенцију свих $N(N-1)/2$ парова. Тако ће моћи да се анализира да ли и које земље транзиционе Европе конвергирају ка развијеним европским земљама, и који парови земаља унутар транзиционе Европе међусобно конвергирају. Додатно, овај приступ омогућава и израчунавање јединственог показатеља за оцену постојања конвергенције - броја који показује пропорцију парова који конвергирају у укупном броју парова, као и израчунавање просте и пондерисане аритметичке средине апсолутних и квадираних разлика БДП-а парова земаља. Применом нове методологије приступа се важном питању конвергенције на нов начин и тиме се добијају нови резултати и ново знање о процесу конвергенције земаља Европе.

Такође, очекује се да ће економетријска оцена детерминанти извоза (нето извоза) у успешним транзиционим земљама указати на значајан допринос БДП-а његовом расту. То би послужило као модел за Србију, друге земље Југоисточне Европе, као и балтичке државе да би, пре свега, уз већу продуктивност могле да повећају производњу и извоз и унапреде привредни раст у квантитативном и квалитативном смислу.

Одређивање величине производног и апсорпционог јаза у Србији и економетријска оцена ефеката на величину инфлације и спољнотрговински дефицит може да допринесе вођењу економске политике. На основу анализе производне функције добиће се оцена потенцијалне вредности БДП-а и домаће тражње. Разлика између потенцијалне и стварне вредности ових величина представља производни, односно апсорпциони јаз. Оцењена вредност производног и апсорпционог јаза служиће за одређивање значајне економетријске везе – утицај јаза на инфлацију и увоз (спољнотрговински биланс) у Србији. Добијени резултати за преткризни период у домаћој привреди ће бити релевантан резултат за вођење економске политике у периоду после кризе.

У раду ће се оценити *TFP* за Србију. На основу добијених резултата и компаративне анализе одредиће се положај наше земље према овом фактору. Додатно, упоредним истраживањем утврдиће се релативни значај овог фактора за привредни раст домаће привреде. Такође, анализа ће омогућити да се оцени његова могућа улога у будућем привредном расту Србије. Истраживање ће, на крају, бити усмерено на утврђивање фактора који објашњавају висок допринос раста *TFP* појединих земаља њиховом привредном расту, који би могли да побољшају *TFP* домаће привреде.

8. Закључак

На основу анализе подобности кандидата и пријаве докторске дисертације, а након одбране предлога теме дисертације, предлажемо да се кандидату Мирјани Глигорић одобри израда докторске дисертације под насловом „**Транзиционе привреде Европе: конвергенција, извоз и укупна факторска продуктивност**“.

У Београду,
23. фебруара 2012. г.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Проф. др Павле Петровић

Проф. др Биљана Јовановић Гавриловић

Др Александар Нојковић, доцент

Проф. др Стеван Деветаковић